

พลวัตการบวชแบบลาวในชุมชนบ้านลาดพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม*

The Dynamic of Ordination in the Community of Lat Pattana Mueang District Mahasarakham Province

วรดิษฐ์ธรรมสาร อุทัยเรือง (ชาตปญโญ)**

Varaditdhammasan Utairuang (Chatapayo)

เกียรติศักดิ์ บังเพลิง***

Kiattisat Bangplerng

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาพลวัตการบวชแบบลาว ในบริบทการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนบ้านลาดพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ นำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ศึกษาทั้งเอกสาร และลงพื้นที่วิจัยเก็บข้อมูล จากผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน เจ้าภาพงานบวช ผู้เคยผ่านการบวช และชาวบ้าน แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยแนวคิดพลวัตวัฒนธรรม

ผลการศึกษาพบว่า การบวชในชุมชนบ้านลาดพัฒนาได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ การเมือง สังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ โดยรูปแบบการบวชแบบลาวยุคจารีตนั้นยึดโยงกับหลักพระธรรมวินัยที่เป็นพระอุปัชฌาย์มีคุณสมบัติตามหลักธรรมวินัยคือ มีพรรษาสิบ มีอันตเวทสิกเลื่อมใส และมีคุณสมบัติเป็นสัทธวัชกร พร้อมมีการจัดงานแบบประเพณีลาว ต่อมาภายหลังเมื่ออิทธิพลทางการเมืองของสยามได้เข้าปกครอง สยามรวมศูนย์อำนาจการปกครองคณะสงฆ์ ทำให้ผู้ที่เคยเป็นอุปัชฌาย์ได้นั้น

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องพลวัตการบวชแบบลาวในชุมชนบ้านลาดพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
This article is part of research project "The Dynamic of Ordination in the Community of Lat Pattana Mueang District Mahasarakham Province" Muang District, Mahasarakham Province.

** นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Master Student, Religion and Wisdom for Development, Faculty of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University Email: phranikona586@gmail.com

*** รองศาสตราจารย์ ดร. (สังคมวิทยา), คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Assoc. Prof. Dr. (Sociology), Faculty of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University
Email: kiattisak.b@hotmail.com

ไม่เพียงแต่มีคุณสมบัติตามพระธรรมวินัยเท่านั้น หากแต่ยังต้องได้รับการแต่งตั้งหรือรับรองจากองค์กรคณะสงฆ์ไทย พร้อมกับครอบงำวัฒนธรรมลาวให้เป็นแบบไทย ทั้งนี้ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ยังมีผลให้วัฒนธรรมการบวชเปลี่ยนแปลงทั้งการจัดงานบวชและระยะเวลาการบวช การบวชแบบลาวผ่านกรณีศึกษา บ้านลาดพัฒนา จึงพลวัตไปตามเงื่อนไขประวัติศาสตร์ การเมืองสังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจอย่างเลื่อนไหล

คำสำคัญ: การบวช, พลวัตการบวช, ชุมชนบ้านลาดพัฒนา

Abstract

This research article to objective study dynamic ordination Lao style to context metamorphism in the Community of Lat Pattana Mueang District Mahasarakham Province. The using qualitative research methodology to presenting the data with an analytical description. study all document and visit the area research collect off religious leader, community leader, task ordain host, persona pass ordination and villager. The analysis to concept dynamic culture.

The result was found that ordination in the Community of Lat Pattana have to metamorphism proviso way history politics, cultural society, and economy. To the metamorphism Lao style that tradition epoch. The tether discipline atto Upajjhayas property discipline ordination as ten years, as antevassika admire as property to satdhiviharika ready as organizing tradition model Lao. To after that upon Influence politics trail to Siam into govern. The Siam centralized authority dominance Sangha make who as got that Upajjhayas not only have property only Buddha's teaching. But still must get Nomination or endorse from organization Sangha Siam. The concurrently dominate Lao culture into Siam style. Into present the change cultural society and economy result in cultural ordination change organizing ordination and duration ordination. The Lao style ordination through case study the Community of Lat Pattana so dynamic into proviso history, politics, cultural society, and economy at fluidly.

Keyword: Ordination, Dynamic of Ordination, Community of Lat Pattana

บทนำ

การบวชเป็นภิกษุสามเณรไปสู่วิถีแห่งบรรพชิต วิธีอุปสมบทการบวชของภิกษุ มี 3 ประเภท คือ 1) การบวชแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทา เป็นการอุปสมบทเมื่อพุทธองค์ตรัส จบแล้วผู้นั้นถือว่าเป็นพระภิกษุ โดยสมบูรณ์ 2) การบวชแบบติสรณคณอุปสัมปทา เป็นการเปล่งวาจาถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะครบ 3 ครั้งแล้ว ถือว่าเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาอย่างสมบูรณ์ 3) การบวชแบบญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา เป็นการบวชในปัจจุบัน ซึ่งมีภิกษุสงฆ์ประชุมกันครององค์กำหนดและความยินยอมของภิกษุทั้งปวง (พุทธทาสภิกขุ, 2544: 41) ในสังคมไทยการบวชแบบญัตติจตุตถกรรม ได้เข้ามาในประเทศไทย พ.ศ. 236 พระโสมพะมิตรและพระอัฐตะระ เป็นชาวอินเดีย มีชีวิตอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 3 ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อท่านทั้งสองอุปสมบทแล้ว เป็นผู้มีความแตกฉานในพระไตรปิฎก และเป็นกำลังสำคัญในการส่งคายนาพระธรรมวินัย และยังได้รับการแต่งตั้งเป็นพระธรรมทูตในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยท่านทั้งสองได้รับมอบหมายให้เดินทางมาเผยแผ่ พระพุทธศาสนายังดินแดนสุวรรณภูมิตั้งแต่หลังส่งคายนาพระไตรปิฎก ครั้งที่ 3 พร้อมกับกับพ่อค้าชาวอินเดีย (ธีระพงษ์ มีธสง, 2557: 15) ซึ่งในพระไตรปิฎกแสดงคุณสมบัติของพระอุปัชฌาย์ไว้อย่างละเอียด โดยนัยสูงสุดแล้วมีคุณสมบัติที่ดีคือเป็นพระอรหันต์ที่ประกอบด้วยคุณความดี ทั้งศีล สมาธิ ปัญญา และโดยนัยอื่น ๆ ว่า จะต้องเป็นผู้มีคุณธรรมเป็นสำคัญ แม้จะยังไม่บรรลुเป็นพระอรหันต์หรือพระอริยบุคคล แต่ก็ต้องเป็นผู้ที่ประกอบด้วย ศรัทธา ศีล สุตะ การฟังมาก มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป มีความเพียร เจริญสติ มีปัญญา และคุณสมบัติของพระอุปัชฌาย์ที่สำคัญคือจะต้องมีพรรษา 10 ปี หรือมากกว่า 10 ปี และที่สำคัญจะต้องเป็นผู้มีศีลดี มีคุณธรรมดีคือ เป็นผู้เคารพในพระวินัยบัญญัติในสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ และมีความเข้าใจในพระธรรมด้วย (วิ.ม. (ไทย) เล่มที่ 4 ข้อ 77: 77 ในพระวินัยปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ตามหลักธรรมวินัยดังกล่าวนี้ เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พุทธเถรวาท ได้ถูกทำให้เป็นท้องถิ่นตามบริบทและพื้นที่ต่าง ๆ ผสมผสานกับคุณค่า อุดมการณ์ และวัฒนธรรม ในกรณี สังคมวัฒนธรรมลาว ได้รับอิทธิพลพุทธศาสนาแบบเถรวาท ผ่านมาทางกัมพูชาและล้านนา กลายเป็นพุทธศาสนา แบบลาวผสมผสาน และผนวกรวมเอาความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรมลาว การบวชแบบลาวเป็นไปตาม พระธรรมวินัยที่อุปัชฌาย์มีคุณสมบัติพรรษาสิบขึ้นไป มีอันตวาสิกเลื่อมใส และมีคุณสมบัติเป็นสัทธินิหิต ทั้งยังเป็นระบบเครือข่ายแบบหัวหมวดวัดคล้ายกับล้านนา อุปัชฌาย์เป็นเสมือนศูนย์กลางศรัทธาของชุมชน อันตวาสิก สัทธินิหิต และฆราวาส ญาติโยม ทำการบวชให้เหลาลูกหลานผู้ศรัทธาในเครือข่าย (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด, 2550: 6)

ในอดีต อีสานนับเป็นส่วนหนึ่งของการขยายวัฒนธรรมประเพณีล้านช้างฝั่งขวาแม่น้ำโขง โดยเรียก คนชุมชนนี้ว่าคนไทยอีสาน ในปี ค.ศ. 1713 เมื่อพระครูโพนสะเม็กยกเมืองจำปาศักดิ์ ให้เจ้าสร้อยศรีสมุทร หน่อพุทธางกูรปกครอง จึงทำให้รูปแบบการบวชเป็นไปตามวัฒนธรรมลาวล้านช้าง และพระธรรมวินัย ตามที่กล่าวมา แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยเงื่อนไขของการเมืองเมื่อสยามขยายอิทธิพลทางการเมืองเข้ามาปกครองลาว และช่วงชิงพื้นที่อีสานมาอยู่ในการปกครอง ได้ดำเนินนโยบายการปกครอง และหลอมรวมผู้คนและพื้นที่ไปสู่

ความเป็นไทย ไม่สนใจกระทั่งวัฒนธรรมพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ ทำให้การบวชแบบลาวที่มีอยู่ในอีสานต้องขึ้นกับอำนาจส่วนกลางคณะสงฆ์ไทย โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุด การแต่งตั้งอุปัชฌาย์ และประเพณีการบวชแบบไทย ได้เข้ามาส่งผลต่อองค์ประกอบและประเพณีการบวชอีสาน กอปรกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่เข้ามาส่งผลกระทบต่อผู้คน วัฒนธรรม สังคม และพระพุทธศาสนาในสังคมไทย รวมถึงอีสาน (กิตติรัตน์ สืบพันธ์, 2539: 26) สิ่งเหล่านี้ยิ่งส่งผลให้วัฒนธรรมการบวชเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ เช่น การจัดงานบวชแบบสมัยใหม่ที่เน้นการเฉลิมฉลอง เพื่อแสดงสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ ระยะเวลาการดำรงอยู่ในสถานะบรรพชิตสั้นลง ตลอดจนช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนผ่านทั้งการเมือง สังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ส่งผลให้การบวชพระตามหลักพุทธเถรวาทในอีสานถูกปรับเปลี่ยนไปตามช่วงระยะเวลา บทความวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาพลวัตการบวชแบบลาวผ่านกรณีศึกษาชุมชน บ้านลาดพัฒนา เพื่อทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงการบวชแบบลาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพลวัตการบวชแบบลาวในบริบทการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมผ่านกรณีศึกษาชุมชนตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

- 3.1 ด้านพื้นที่ บ้านลาดพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
- 3.2 ด้านเนื้อหา การศึกษาพลวัตการจัดงานบวชในชุมชนตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยการจดบันทึกข้อมูล การบันทึกภาพถ่ายในเหตุการณ์ หรือขั้นตอนต่าง ๆ ของประเพณีการบวช
- 3.5 ด้านประชากร กลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำศาสนา 5 รูป ผู้นำชุมชน 10 คน เจ้าภาพงานบวช 5 คน นาคหรือผู้เคยผ่านการบวช 5 คน ประชาชนทั่วไป 20 คน รวมจำนวน 45 รูป/คน
- 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัย

โดยจารีตในอีสาน การบวชพระเป็นการบวชตามวัฒนธรรมแบบลาวล้านช้าง การบวชตามความประสงค์ศรัทธา มีความเลื่อมใสและเพื่อการบวชเรียน ผู้ที่จะบวชโกนหัว ถือนันท์ทำเข้าไปขอบวชกับอุปัชฌาย์ในวัด ซึ่งการเป็นอุปัชฌาย์นั้นยังไม่ถูกควบคุมด้วยอำนาจรัฐหรือคณะสงฆ์แห่งรัฐ แต่ยึดความอาวุโสที่มีคุณสมบัติตามหลักพระธรรมวินัยไม่มีการแห่แหนครอบครัว และที่สำคัญเป็นการบวชด้วยความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา หรือบวชเพื่อแก้บน หรือบวชเพื่อยากเรียนและศึกษาธรรมะ และพระอุปัชฌาย์ที่เป็น

องค์ประกอบสำคัญในการทำพิธีบวชนั้น เป็นไปตามพระธรรมวินัย คือ มีพรรษา 10 ขึ้นไป เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวบ้าน มีคุณสมบัติเหมาะสมตามหลักวินัยในเรื่องสัทธิวิหาริกวัตร และมีความพร้อมด้วยวัตรปฏิบัติต่าง ๆ มีศีลดี มีคุณธรรมดี (วิ.ม. (ไทย) เล่มที่ 4 ข้อ 77: 106) ในพระวินัยปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) มาภายหลังเมื่อรัฐไทยได้ขยายอิทธิพลเข้าไปยังหัวเมืองอีสาน อีสานถูกปกครอง โดยรัฐไทย คณะสงฆ์ในหัวเมืองอีสานตกอยู่ใต้การปกครองคณะสงฆ์ไทย การแต่งตั้งพระสงฆ์ เป็น พระอุปัชฌาย์ต้องได้รับการสอบ และแต่งตั้งจากพระสงฆ์ส่วนกลางในกรุงเทพฯ ให้มีหน้าที่เป็นประธานในการให้บรรพชาอุปสมบทตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเถรสมาคม รูปแบบการบวชได้ถูกปรับให้ไปอิงกับรัฐไทยที่มีคณะสงฆ์รวมศูนย์อำนาจพระสงฆ์รูปนั้น จึงจะบวชเหล่ากุลบุตรได้ (วชิรญาณวโรรส, 2514: 214)

ทั้งนี้ อิทธิพลการบวชแบบภาคกลางในฐานะตัวแบบของวัฒนธรรมหลักของชาติ เช่น การทำขวัญนาค การแห่หน้ายังได้ขยายอิทธิพลมาครอบงำวัฒนธรรมประเพณีการบวชแบบอีสานด้วย จึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพระพุทธศาสนา

จากข้อมูลภาคสนามทำให้เห็นประเพณีการบวชชุมชนตำบลลาดพัฒนา (ในฐานะตัวแทนสังคมลาว/อีสาน) ได้รับเอาวัฒนธรรมการบวชแบบภาคกลางเข้ามาจนกลายเป็น ส่วนหนึ่งในชุมชน จารีตและความเป็นอยู่ดั้งเดิมเปลี่ยนไป จึงเป็นผลทำให้การจัดงานบวช มีความแตกต่างกัน มีรูปแบบและขั้นตอนต่างกันไปตามฐานะหน้าที่การงานทางสังคม การเปลี่ยนแปลงพิธีการบวชในชุมชนตำบลลาดพัฒนา เช่น พิธีทำขวัญนาคตามประเพณีไทยภาคกลาง การจัดเลี้ยงแบบโต๊ะจีน ขบวนรถแห่ดนตรีสดวิ่งตามขบวนแห่ การประดับตัวนาคด้วยสร้อยทองแหวนทอง ขบวนแห่หน้าได้นำรถยนต์ไปพระอุโบสถวัดท่างาม

นอกจากนี้ ตามการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม การบวชในอีสานได้ปรับเปลี่ยนไปจากอดีต การบวชตกอยู่ภายใต้การบริโภคมความทันสมัย ทั้งจากวัตถุ เงินตรา เกียรติยศ ชื่อเสียง ได้ขยายไปสู่สังคมระดับชุมชน ความเชื่อภายใต้ความคิดใหม่ที่ทันสมัยนิยม ไม่ว่าจะเป็นการจัดงานใหญ่โต มีมหรสพสะท้อนสถานะความเป็นผู้มีฐานะดี มีอันจะกิน เป็นที่ชื่นชมของเพื่อนบ้าน มีรูปแบบและขั้นตอนต่างกันไปตามฐานะหน้าที่การงานทางสังคม การเปลี่ยนแปลงพิธีการบวชในชุมชนตำบลลาดพัฒนา เช่น พิธีทำขวัญนาค การจัดเลี้ยงแบบโต๊ะจีน ขบวนรถแห่ดนตรีสดวิ่งตามขบวนแห่ การประดับตัวนาคด้วยสร้อยทองแหวนทอง ขบวนแห่หน้าได้นำรถยนต์ไปพระอุโบสถ เมื่อมีการบวชในชุมชนเป็นสิ่งที่กลืนกลายวัฒนธรรมการเอาอย่างการบวชแบบภาคกลางที่รัฐไทยได้ละทิ้งการบวชตามวัฒนธรรมในอีสาน ทั้งการบวชก็ย่นย่อเวลาให้สั้นลง ให้เหลือ 3 วัน 7 วัน 15 วันบ้าง ไม่ได้เน้นการบวชเป็นเวลานานนับพรรษา เพื่อศึกษาเล่าเรียนตามพระธรรมวินัย ที่เป็นจารีตอีกต่อไป

อภิปรายผล

สมัยยุคจารีตในอีสาน/ลาวจะได้รับการบวชจากพระสงฆ์ท้องถิ่นตามวัฒนธรรมที่มีพรรษามาก และได้รับยกย่องทางสมณศักดิ์ซึ่งมีธรรมเนียมท้องถิ่นเรียกว่าฮตสรง โดยชาวบ้านมีความเลื่อมใสศรัทธาเห็นสมควรว่าพระรูปนั้นมีพรรษาและทรงธรรมวินัยจริยาวัตรตรงตาม การฮตสรงหรือพิธีเถรภิเษกถูกแต่งตั้งขึ้นสมณศักดิ์ตามจารีตแบบกรุงศรีสัตนาคนหุต เช่น ราชครูหลวง เป็นตำแหน่งที่กษัตริย์ของล้านช้าง

เป็นผู้สถาปนาด้วยพระองค์เอง แก่ภิกษุที่มีวัตรปฏิบัติเหมาะสมเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน เช่น ราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ปรีชา พินทอง, 2534: 1) ซึ่งท่านได้เผยแพร่พุทธศาสนาจากล้านช้างเวียงจันทร์ ลงมาทางลาวใต้ไปจนจรดเขมร ได้สร้างวัด หล่อพระพุทธรูป เผยแผ่พระพุทธศาสนา พร้อมกับทำการบวช ให้กับเหล่าพุทธศาสนิกที่เลื่อมใส อาจนับได้ว่า พระครูโพนสะเม็กเป็นตัวอย่างของการเป็นอุปัชฌาย์ ซึ่งอิงกับ ลักษณะทางพระธรรมวินัยในพระไตรปิฎกคือ ผู้ที่มีพรรษา 10 ขึ้นไป มีผู้คนนับถือศรัทธา มีคุณสมบัติที่จะเป็น สัทธิวาริก มีความพร้อมด้วยวัตรปฏิบัติต่าง ๆ (เชิดชาย บุตดี, 2555: 47) ผู้ทำหน้าที่เป็นประธานในที่ประชุม สงฆ์ส่วนใหญ่จึงเป็นผู้มีอายุพรรษามากที่สุด นอกจากสังฆกรรมบางอย่าง ซึ่งต่อมาภายหลังพระพุทธรเจ้า ทรงกำหนดคุณสมบัติผู้ทำหน้าที่เป็นประธานไว้ชัดเจนมากขึ้นว่า ต้องมีอายุพรรษาครบหรือเกิน 10 พรรษาขึ้นไป นั่นคือผู้ทำหน้าที่เป็นอุปัชฌาย์ให้การอุปสมบทแก่กุลบุตร (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545: 264) สัทธิวาริก/ อันเตวาลิก ในสิกขาอันเป็นส่วนอภิธมาจารคือ มารยาทและแนะนำสิกขาบทอันเป็นสิ่งเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ คือ พระบัญญัติอันเป็นหลักแห่งการประพฤติพรหมจรรย์ และอาจแนะนำในพระธรรมวินัยให้ยิ่งขึ้นไป และอาจเปลี่ยน ความเห็นผิดอันเกิดแก่สัทธิวาริก/อันเตวาลิก โดยทางธรรมที่ขาดไม่ได้คือมีพรรษา 10 หรือยิ่งกว่า (ทวี พลรัตน์, 2540: 49)

การบวชแบบจารีตอีสาน (ก่อนการครอบงำของรัฐไทย) เมื่อบุตรมีอายุครบบวช เป็นพระสงฆ์หรือ สามเณรได้ พ่อแม่จะนำไปฝากไว้กับเจ้าอาวาสวัดก่อนบวชประมาณหนึ่งเดือน เพื่อให้ศึกษาเล่าเรียน ทำวัตร สวดมนต์ ท่องปณานาค ทำพินธุ ปัจจุวัชฐาน และเรียนหนังสือธรรม โดยจัดดอกไม้ธูปเทียนใส่ขัน นำตัวนาคไปวัด เมื่อท่านรับขันแล้วก็ตีโปงหรือระฆัง ให้ชาวบ้านได้อนุโมทนา (อรทัย เลียงจินดาถาวร, 2545: 18) การบวชอีสานเดิมต้องอาศัยหลักความเคารพเชื่อฟังพระเถระผู้มีอายุพรรษามาก มีความรู้มาก ให้เป็นผู้ นำในหมู่สงฆ์ เป็นอุปัชฌาย์สืบต่อกันมา และยังรักษาการบวชเป็นประเพณีแบบล้านช้างเอาไว้ด้วย (นนท์ ธรรมสถิตย์, 2533: 68)

การบวชแบบลาวในอีสาน เป็นการบวชตามความประสงค์ ศรัทธา มีความเลื่อมใส และเพื่อการบวชเรียน ผู้ที่จะบวชโกนหัวถือนันท์ทำเข้าไปขอบวชกับพระในโบสถ์ ไม่มีการแห่มาครอบโบสถ์ และที่สำคัญเป็นการบวช ด้วยความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา หรือบวชเพื่อแก้บน หรือบวชเพื่ออยากเรียนและศึกษาธรรมะ สอดคล้องกับสำลี้ รักสุทธิ ได้กล่าวว่า ชาวลาวโดยทั่วไปเป็นพุทธศาสนิกชนผู้หนักแน่นในจารีตประเพณี มีความเคารพนับถือพระสงฆ์อย่างสูง การบวชพระของลาวอีสาน ผู้ที่บวชมีความเลื่อมใสด้วยวิธีการบวชเรียน ตามความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เมื่อเด็กชายอายุ 10 ปีบริบูรณ์แล้ว จะขอบวชเรียนเป็นสามเณรกับพระสงฆ์ ที่ชาวบ้านเคารพเลื่อมใส ด้วยการโกนผม คิ้ว ทนวด เครา ถือนันท์ทำเข้าไปขอบวชในอุโบสถ และเมื่อบวชจนอายุ ครบ 20 ปีบริบูรณ์ ก็จะได้รับอุปสมบทเป็นพระภิกษุ โดยไม่ต้องมีการแห่มาครอบโบสถ์แต่อย่างใด (สำลี้ รักสุทธิ, 2544: 84) ฉะนั้น การบวชตามประเพณีลาวอีสานนั้นการบวชเรียนเป็นที่นิยมของผู้ที่จะบวช เพื่อต้องการศึกษา เล่าเรียนพระธรรมวินัยต่าง ๆ อย่างจริงจัง

ต่อมาเมื่อรัฐไทยได้ขยายอิทธิพลเข้าไปยังหัวเมืองอีสาน จึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ในหัวเมืองอีสานตกอยู่ใต้การปกครองคณะสงฆ์ไทย (นาฏนภา ปัจจุวัชตะ, 2536: 24) พื้นที่อีสาน

ซึ่งเป็นรัฐกันชนก็เผชิญกับภาวะการคุกคามจากมหาอำนาจตะวันตกโดยเฉพาะฝั่งขวาของแม่น้ำโขงซึ่งมีพรมแดนติดกับภาคอีสานของประเทศไทย ทำให้รัฐไทยส่วนกลางหันมาสนใจดินแดนแห่งนี้ และพยายามจะพัฒนาให้คนอีสาน ซึ่งวิถีชีวิตและความเชื่อเป็นลาว (ยุคโอะ ฮายาชิ, 2554: 61) เมื่ออีสานถูกปกครองโดยรัฐไทยแล้วได้รับการปรับเปลี่ยนการจัดองค์กรพระสงฆ์ลาวในท้องถิ่น มีการล้มเลิก การฮดสร่ง การแต่งตั้งพระสงฆ์ต้องยอมรับอำนาจจากพระสงฆ์ส่วนกลาง/กรุงเทพฯ การเปลี่ยนแปลงไม่เพียงแต่มีการปรับเปลี่ยนการจัดองค์กรของพระสงฆ์ท้องถิ่นลาวเท่านั้น แม้แต่วัฒนธรรมการบวชยังถูกปรับให้อิงกับอำนาจสงฆ์ส่วนกลางด้วย โดยผู้จะทำการบวช ให้กุลบุตรได้ ต้องผ่านการแต่งตั้งให้เป็นอุปัชฌาย์จากส่วนกลาง ด้วยการบวชเรียนและการสอบเสียก่อน (ดุขี อังสุเมธางกูร, 2526: 18) ที่เท็จจริงแล้ว ประเพณี ฮดสร่งยังมีอยู่แต่เปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ และใช้กับพระสงฆ์ที่จะต้องมีบทบาทเฉพาะในสังคมชนบทอีสาน จึงมีการปฏิบัติน้อยลงแต่อาจจะยังคงมีอยู่ในหลายพื้นที่ของอีสาน

ทั้งนี้ คณะสงฆ์ได้วางระเบียบหลักเกณฑ์ การคัดเลือกและการแต่งตั้งพระอุปัชฌาย์ เช่น การแต่งตั้งบทบาทหน้าที่ ขอบเขตการปฏิบัติหน้าที่ และแนวทางประพฤติปฏิบัติของ พระอุปัชฌาย์ (สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธ, 2551: 13) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 ได้เพิ่มคุณสมบัติของบุคคลที่จะมาเป็นพระอุปัชฌาย์ใหม่ จากเดิม 10 พรรษา มาเป็น 20 พรรษา ตลอดทั้งการจัดกระบวนการคัดเลือกพระสงฆ์ผู้ที่จะมาเป็นพระอุปัชฌาย์อย่างเป็นระเบียบจึงจะสามารถให้การบรรพชาอุปสมบทได้ (พระเทพเวที, 2531: 130) จะเห็นว่า แนวคิดนี้ได้สะท้อนปัญหาเมื่อรัฐไทยได้ครอบงำคณะสงฆ์ในหัวเมืองอีสาน โดยผ่านการสอบและแต่งตั้งจากพระสงฆ์ส่วนกลางในกรุงเทพฯ เป็นพระอุปัชฌาย์ในท้องถิ่นอีสานได้ และที่สำคัญการเป็นพระอุปัชฌาย์ต้องมีคุณสมบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 ได้เพิ่มคุณสมบัติของบุคคลที่จะมาเป็นพระอุปัชฌาย์ใหม่ จากเดิม 10 พรรษา มาเป็น 20 พรรษา จึงจะสามารถให้การบรรพชาอุปสมบทได้

นอกจากนี้ ประเพณีวัฒนธรรมการบวชแบบภาคกลางได้ขยายเข้ามามีบทบาทในอีสานด้วย โดยการบวชจะมีการสมโภช เรียกว่า “ทำขวัญนาค” ก่อนบวช 1 วัน ในช่วงเช้าแล้วทำพิธีบวชในตอนบ่าย “เจ้านาค” โขนหัวคิ้ว หนวด ตัดเล็บ เรียบร้อยจึงนั่งห่มด้วยเครื่องแต่งกาย ทั้งดงามมีแก้วแหวนเงินทองต่าง ๆ อันเป็นสิ่งแสดงความฟุ่มเฟือยในทางโลก ด้วยผ้ายกทอง ใส่เสื้อครุยปักทอง สไบเฉียงทางไหล่ซ้าย คาดเข็มขัดหัวเพชร ใส่แหวนทั้ง 8 นิ้ว วันรุ่งขึ้นจึงเข้าพิธีอุปสมบท มีการแห่เจ้านาคไปสู่วัดอย่างสนุกสนานครึกครื้น (นฤมล จิตต์หาญ, 2546: 13) หน้าที่สำคัญสำหรับผู้ที่อุปสมบทจะต้องสามารถท่องคำบวช หรือคำขานนาค ได้แก่ คำขอบรรพชาอุปสมบท คำสมาทาน ลิกขาบทคำขอนิสัย คำตอบคำถามของพระกรรมวาจาให้จำได้ขึ้นใจ เมื่อใกล้ถึงวันบวชจะต้องไปอยู่วัด เพื่อฝึกซ้อมขั้นตอนพิธีการบรรพชาอุปสมบทจากพระพี่เลี้ยงและดูจากเจ้านาค คนอื่น ๆ ที่อุปสมบทก่อนเรา แล้วไปขอ “ฉายา” (ชื่อใหม่ของตนเมื่อบวชเป็นพระภิกษุแล้ว) จากอุปัชฌาย์หรือเจ้าอาวาส เพื่อใช้ตอบคำถามของพระกรรมวาจาต่อหน้าที่ประชุมสงฆ์ในเวลาทำพิธีบวช ตลอดจนท่องบทสวดมนต์พระปริตรต่าง ๆ พร้อมบทให้ศีลให้พร บทอนุโมทนา หลังจากบวชเป็นสามเณรหรือภิกษุแล้ว (นฤดี น้อยศิริ, 2554: 6) ก่อนถึงวันบวชนาคจะต้องไปลาบวช โดยจัดดอกไม้ธูปเทียนใส่พานไปขอขมาญาติพี่น้องและผู้ใหญ่ที่นับถือ เพื่อขออโหสิกรรมที่ตนกระทำล่วงเกินไว้ ไม่ว่าจะเป็นด้วยกายกรรม วาจากรรม หรือมโนกรรม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

ตามปกติมักนิยมปลงผม คิ้ว หนวด เครา ของนาค โดยให้มารดาบิดา หรือพระภิกษุที่เคารพขริบปลายผมไว้ก่อนพอเป็นพิธี ต่อจากนั้นให้ผู้ที่มีความชำนาญโกนผม คิ้ว หนวด เครา ของนาคให้หมดจด จากนั้นอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาด แล้วนุ่งขาว ห่มขาวก่อนที่จะไปลาบวช (พระธรรมวโรดม, 2545: 86)

ปัจจุบันด้วยความเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ประเพณีการบวชของบ้านลาดพัฒนาเป็นระดับปัจเจกมากยิ่งขึ้น มีการลดหรือเพิ่มในขั้นตอนต่าง ๆ ของพิธีการบวชลงไปตามสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของปัจเจก เช่น การลดขั้นตอนการทำอาหารภายในชุมชนเพื่อรับแขก แต่ไปสั่งอาหารแบบโต๊ะจีนแทน การลดขบวนแห่ แตรวง เสี่ยงพินเสียงกลอง แต่เพิ่มรถแสดงดนตรีสดที่มีเครื่องเสียงเต็มรูปแบบ ทั้งร้องทั้งเต้นตามขบวนแห่นาคไปด้วย จึงทำให้เห็นถึงความมีฐานะของเจ้าภาพ ที่ทำให้เกิดการหมุนเวียนของสภาพเศรษฐกิจของคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสุธี ชาครธมโม (ศรีมาตย์, 2553: 64) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของการบวช ได้แก่ ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วยระบบครอบครัวและเครือญาติ ระบบการศึกษา ระบบสาธารณสุข ระบบความเชื่อและประเพณี และระบบการนันทนาการ การบันเทิง ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมคือ ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงประเพณีการบวช ประกอบด้วยด้านสาธารณูปโภค ด้านการแพร่หลายทางวัฒนธรรมใหม่เข้ามา ด้านการสื่อสารมวลชน ที่เผยแพร่ข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงคือ ด้านนิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ด้านความเชื่อต่อประเพณีการบวชได้สืบทอดกันมากระทั่งปัจจุบัน โดยเชื่อว่าประเพณีการบวชที่คนโบราณได้รักษาไว้มีประโยชน์ต่อชุมชน และด้านบุคลิกภาพทัศนคติส่วนบุคคลซึ่งในปัจจุบันได้มีการยอมรับแล้วว่า ทัศนคติเป็นการแสดงออกถึงความชอบ ไม่ชอบ ทางบวกหรือทางลบต่อบุคคลต่อวัตถุ และต่อเรื่องราวต่าง ๆ โดยทัศนคติทำหน้าที่ผลักดันให้เลือกในสิ่งที่ตนต้องการ ไม่เลือกในสิ่งที่ตนเห็นว่าจะทำให้เกิดความเสียหายหรือไม่เกิดประโยชน์แก่ชุมชน

สรุป

ในอดีตการบวชในสังคมอีสานเป็นไปตามวัฒนธรรมพุทธศาสนาอันข้างที่การบวชอิงกับตามหลักพระธรรมวินัย พระอุปัชฌาย์จะต้องมีพรรษา 10 หรือมากกว่า 10 และที่สำคัญจะต้องมีผู้นับถือศรัทธามีคุณสมบัติที่จะเป็นสัทธัตถิหาริก มีความพร้อมด้วยวัตรปฏิบัติต่าง ๆ มีศีลดี มีคุณธรรมดี ในส่วนของประเพณีการบวชที่ไม่ได้เน้นการเฉลิมฉลองเอิกเกริก แต่เน้นความเรียบง่ายผู้บวชเมื่อมีความศรัทธาก็เข้าไปหาอุปัชฌาย์ที่ตนเองนับถือ เมื่อพระอุปัชฌาย์ท่านพิจารณาว่ามีคุณสมบัติที่จะบวชได้ ก็ทำพิธีกรรมการบวช มีการโกนหัวจัดดอกไม้ธูปเทียนใส่ขัน นำตัวนาคไปวัด เมื่อท่านรับขันแล้วก็ตีโปงหรือระฆัง ให้ชาวบ้านได้อนุโมทนา ผู้ที่จะบวชก็โกนหัวถือนันท์ทำเข้าไปขอบวชกับพระสงฆ์ในโบสถ์ ไม่มีการแห่นาครอบโบสถ์ ภายหลังเมื่อไทยได้ขยายอิทธิพลเข้าไปยังภาคอีสาน จึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพระพุทธศาสนาด้วย และคณะสงฆ์ในอีสานจึงตกอยู่ใต้การปกครองคณะสงฆ์ไทย รูปแบบการบวชได้ถูกปรับให้หันไปอ้างอิงกับรัฐไทยที่มีคณะสงฆ์รวมศูนย์อำนาจผู้ที่จะเป็นอุปัชฌาย์มีได้กำหนดด้วยพระธรรมวินัยได้อย่างอิสระอีกต่อไป ตลอดจนการบวชได้มีการเปลี่ยนแปลง

ตามขั้นตอนประเพณีการบวชแบบภาคกลาง จึงทำให้พลวัตการบวชในชุมชนบ้านลาดพัฒนา เป็นตามวัฒนธรรมไทยแบบภาคกลางที่เข้ามามีอิทธิพล เช่น มีการจัดอาหารแบบโต๊ะจีน การทำขวัญนาค เครื่องแต่งกายนาค ขบวนแห่นาค รถยนต์นำค่านั่ง รถแสดงดนตรีสด เพื่อความบันเทิงรื่นเริง สิ่งเหล่านี้ได้ขยายอิทธิพลมาครอบงำวัฒนธรรมประเพณีการบวชแบบอีสานในชุมชนบ้านลาดพัฒนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ ค่านิยมการบวชลูกชายเพื่อทดแทนคุณพ่อแม่ แม้จะยังคงไม่หมดไปจากทัศนคติของคนไทยและชาวอีสาน แต่ระยะเวลาของการบวชที่จะต้องครบหนึ่งพรรษา (3 เดือน) ตามจารีตก็ถูกปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขของเศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม เหตุนี้ ลูกชายที่จบการศึกษาและมีหน้าที่การงานที่มั่นคงแล้ว แม้จะยังบวชเพื่อทดแทนบุญคุณพ่อแม่ตามค่านิยม แต่ก็อาจจะล่นระยะเวลาลงมาเหลือแค่ 3-7 วัน หรือ 15 วัน ตามความจำเป็นของการทำงาน และหน้าที่ สิ่งนี้นับเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลง ไม่เว้นแม้กระทั่งชุมชนในท้องถิ่นอย่างบ้านลาดพัฒนา

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาเชิงบทบาทของพระอุปัชฌาย์ที่อิงกับพระไตรปิฎกกับพระอุปัชฌาย์ที่อิงกับรัฐไทย (พระธรรมยุต) ในสมัยปัจจุบัน ศึกษาถึงความแตกต่างของการบวชให้กับกุลบุตร กิจวัตรปฏิบัติ การครองผ้า ฯลฯ เป็นอย่างไร

บรรณานุกรม

- กิตติรัตน์ สิริพันธ์. (2539). พระสงฆ์อีสานเข้ากรุงเทพฯ สมัยแรกๆ. **นิตยสารศิลปวัฒนธรรม**, 18(9), 1-172.
- เชิดชาย บุตดี. (2555). สดสงที่หาดทราย. **วารสารสำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์**, 33(7), 72-85.
- ดุขะฎิ อังสุเมธางกูร. (2526). การศึกษาคณะสงฆ์ ปัญหาที่แก้ไม่ได้หรือปัญหาที่ไม่ได้แก้. **วารสารพุทธจักร**, 37(6), 18-24.
- ทวี พลรัตน์. (2540). **ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย (ฉบับที่ 2)**. ธรรมสภา.
- ธีระพงษ์ มีโธสง. (2557). **ชุดสงฆ์: ภูมิปัญญาพื้นบ้านพิธีเถราภิเษกพระสงฆ์ในภาคอีสาน**. อภิชาติการพิมพ์.
- นนท์ ธรรมสถิตย์. (2533). **พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย**. กิตติชัยสาส์น.
- นฤดี น้อยศิริ. (2554). **คู่มือการบวช**. กรมส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม.
- นฤมล จิตต์หาญ. (2546). **ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีบวชนาคช้างของชาวกูย: กรณีศึกษาหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดสุรินทร์**. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].
- นาฏนภา ปัจจุจฉะโต. (2536). **บทบาทของคณะสงฆ์ในหัวเมืองอีสานในการสนับสนุนนโยบายการปกครองของรัฐ ระหว่าง พ.ศ.2435-2505**. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร].

ปรีชา พิณทอง. (2534). **ประเพณีโบราณไทยอีสาน**. ศิริธรรมออฟเซ็ท.

พระเทพเวที. (2531). **ปาฐกถาธรรมเรื่องเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**. มูลนิธิโกมลคีมทอง.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). **จัดระเบียบสังคม ตามคตินิยมแห่งสังฆะ**. (พิมพ์ครั้งที่ 10). มูลนิธิพุทธธรรม.

พระธรรมวโรดม. (2545). **คู่มือพระอุปัชฌาย์**. (พิมพ์ครั้งที่ 7). คณะกรรมการดำเนินการฝึกซ้อมอบรมพระอุปัชฌาย์ส่วนกลาง.

พระวินัยปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (ม.ป.ป). โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสุธี ซาครธมโม (ศรีมาตย์). (2553). **“ศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของประเพณีการบวช: ศึกษากรณีตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”**. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

พุทธทาสภิกขุ. (2544). **คำสอนผู้บวชพรรษาเดียว**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). สุขภาพใจ.

มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. (2550). **การพัฒนาเชิงบูรณาการของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง**
ปี 2549 : การเปรียบเทียบเชิงระบบโลจิสติกส์. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ยุติโอะ ฮายาชิ. (2554). **พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของคนไทยอีสาน ศาสนาในความเป็นภูมิภาค**. จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

วชิรญาณวโรส. (2514). **ประมวลพระนิพนธ์ฯ การคณะสงฆ์**. มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. (2551). **ศาสนาประจำชาติ**. สำนักงานส่งเสริมคุณธรรม.

สำลี รักสุทธี. (2544). **สืบสานตำนานงานบุญประเพณีอีสาน**. พัฒนาศึกษา.

อรทัย เลียงจินดาถาวร. (2545). **การจัดสร้างฐานข้อมูลและเผยแพร่ประเพณีการดำรงชีวิตของชาวไทยอีสานบน**.
สำนักพิมพ์สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.